

Asia: VN/4330/2018

Suullisen todistelun vastaanottaminen tallenteelta. Videotallennustyöryhmän mietintö

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Ehdotuksen tavoitteet

Ehdotuksen keskeiset tavoitteet, eli muutoksenhaussa tapahtuvan näytön arvioinnin oikeellisuuden parantaminen, muutoksenhakumenettelyn tehostaminen sekä muutoksenhausta asianosaisille ja todistajille aiheutuvien kustannusten ja muun haitan vähentäminen ja se, että ehdotuksella pyritään vahvistamaan hovioikeuden roolia kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta kontrolloivana tuomioistuimena siirtämällä oikeudenkäynnin painopistettä entistä enemmän kärjäoikeuteen, ovat sinänsä kannatettavia, perusteltuja ja tavoiteltavan arvoisia. Painopisteen siirtäminen kärjäoikeuteen edellyttäisi kuitenkin laajempaa keskustelua.

Myös tietotekniikan entistä laajempi hyödyntäminen oikeudenkäynnissä on kannatettavaa. Tietotekniikan laajempi hyödyntäminen tukee myös käyttöön otettavaa Aipa-asianhallintajärjestelmää. Teknisten laitteiden laadusta sekä henkilökunnan riittävydestä ja riittävästä koulutuksesta on kuitenkin huolehdittava.

Uudistuksen tuottamia hyötyjä on kuitenkin jossakin määrin liioiteltu.

Vaikutukset asianosaisiin ja yhteistyötahoihin

Asianosaisten näkökulmasta erityisen perusteltua uudistuksessa on kaksinkertaisen oikeudenkäynnin välttäminen.

Asioiden valmistelun ja pääkäsittelyn kehittäminen niin, että asiat voitaisiin käsitellä pääkäsittelyssä jäsennellysti, eikä turhaa todistelua esitettäisi, suullisten valmistelujen lisääminen syyttäjien ajamissa rikosasioissa sekä kirjallisten yhteenvetojen laatimisen yleistymisen edellyttää luonnollisesti uusien toimintatapojen omaksumista käräjäoikeuksissa mutta yhtä lailla keskeisessä asemassa ovat sekä syyttäjät että oikeudenkäyntiavustajat (asianajajat, julkiset oikeusavustajat sekä lupalakimiehet). Asioiden jäsennellyt käsittely käräjäoikeudessa edellyttää myös laadukkaampaa työtä avustajilta/syyttäjiltä.

Uudistusten myötä yhä useammassa asiassa avustajan käyttäminen tulee tarpeelliseksi johtaen sekä julkisen oikeusavun että oikeudenkäyntikulujen ja kuluriskin kasvamiseen. Mietinnössä edellä mainittuihin seikkoihin ole lainkaan kiinnitetty huomiota.

Indeksointi

Mietinnön mukaan kuva- ja äänitallenteen tekemiseen kuuluisi sen indeksointi käräjäoikeudessa muutoksenhakutuomioistuinta varten. Eri kuulusteltavien kertomukset tulisi erottaa toisistaan, minkä lisäksi kuva- ja äänitallenteelle tulisi tarpeen mukaan merkitä kuulusteltavien kertomuksista kohdat, joissa käsitellään asian ratkaisemisen kannalta eri seikkoja. Indeksointi tulisi tehdä esimerkiksi teemoittain, syytekohdittain tai jollakin muulla, käsiteltävän asian erityispiirteen huomioon ottavalla tarkoituksenmukaisella tavalla.

Indeksoinnin säätäminen käräjäoikeuksien tehtäväksi lisäisi merkittävästi käräjäoikeuksissa tehtävää työtä siitakin huolimatta, että mietinnön mukaan indeksointi tulisi tehdä vain tarpeen mukaan. Useimmissa asioissa indeksoinnin tekeminen olisi myös turhaa asioiden jäädessä lainvoimaiseksi.

Indeksoinnin tekeminen edellyttää käsityksemme mukaan sitä, että henkilö, joka sen suorittaa, on myös läsnä suullista todistelua vastaanottaessa. Koska indeksoinnin tekeminen ei voi kuulua puheenjohtajan tehtäviin (tuomari/käräjänotaari) merkitsee menettelyn käyttöönotto sitä, että käräjäsihteereiden läsnäolo pääkäsittelyissä on välttämätöntä. Nykyisillä käräjäsihteeriresursseilla se ei ole mahdollista. Jo tälläkin hetkellä käräjäsihteerit on pyritty vapauttamaan erityisesti siviiliasioiden istunnoista muihin tehtäviin.

Mietinnössä on myös esitetty, että indeksoinnin tekeminen voisi kuulua käräjänotaareiden tehtäviin siten, että käräjänotaarit osallistuisivat entistä useammin pääkäsittelyihin ja huolehtisivat siten kuva- ja äänitallenteiden tekemisestä Ruotsin mallin mukaisesti. Mietinnön sivulla 66 selostetusti Ruotsissa notaareiden harjoittelujakson pituus on 2-2,5 vuotta ja notaareiden määrä merkittävästi suurempi. Mietinnöstä ei myöskään käy ilmi sitä, mitä muita tehtäviä Ruotsissa notaareiden tehtäviin kuuluu. Ruotsin malli ei edellä mainittu huomioon ottaen ole järjestelmäämme sopiva. Lisäksi on hyvä ottaa huomioon, että käräjänotaareiden määrä on viime vuosien aikana vähentynyt ja lisäksi osa käräjänotaareista suorittaa osan harjoittelusta hovi- tai hallinto-oikeudessa. Ei ole myöskään tarkoituksenmukaista, että tuomioistuimen lainkäyttötyöhön tutustumaan tulleet käräjänotaarit käyttäisivät aikaansa tallenteiden indeksointiin.

Huomionarvoista mietinnössä on Ruotsin mallin osalta myös se, että käytännössä indeksointi on osoittautunut hankalaksi. Menettelyn käyttöönotto on toisaalta vähentänyt merkittäväksi peruutettujen pääkäsittelyjen lukumäärää sekä todistelutarkoituksessa kuultavien asianomistajien ja todistajien lukumäärää mutta toisaalta hovioikeuksien pääkäsittelyt ovat uudistuksen jälkeen

pidentyneet. Pidentymisen syyksi on epäilty sitä, että kuva- ja äänitallenteet katsotaan kokonaisuudessaan sen sijaan, että hovioikeudessa keskityttäisiin kohtiin, joista asiassa on kysymys. Tämän on arveltu kertovan indeksoinnin vaikeudesta.

Kustannukset

Ehdotuksen taloudellisia vaikutuksia on selostettu mietinnön sivuilla 48-58.

Videotallennusjärjestelmän kertaluontoisten suunnittelu- ja rakentamiskustannusten kokonaismääräksi on arvioitu noin 3,7 – 5,1 miljoonaa euroa sekä vuosittaisten ylläpitokustannusten kokonaismääräksi noin 2,4 -3,8 miljoonaa. Kustannuksia on arvioitu aiheutuvan myös sellaisten tilojen rakentamisesta käräjäoikeuksiin, joissa asianosaiset ja yleisö voisivat käyttää oikeuttaan tutustua kuva- ja äänitallenteisiin. Lisäksi henkilöstövaikutuksia on arvioitu aiheutuvan käräjäoikeuksissa, jos kuva- ja äänitallenteen tekemisen katsottaisiin edellyttävän käräjäsihteerin tai käräjänotaarin työpanosta. Mahdollisten henkilöstömenojen lisäyksestä ei ole esitetty mitään euromääräisiä arvioita. Mietinnössä ei ole otettu huomioon myöskään käräjätuomareiden korkeaa työmäärää, joka uudistuksessa kasvaisi entisestään.

Mietinnössä ei myöskään ole otettu kantaa laitteiden mahdolliseen uusimistarpeeseen ja siitä aiheutuvaan kustannukseen.

Mahdolliset uudistuksesta aiheutuvat säästöt arvioidaan mietinnössä kustannuksia huomattavasti vähäisemmiksi.

Ääni- ja kuvatallenteiden katsominen ja turvatarkastukset

Mietinnössä todetaan, että käräjäoikeuksissa pitäisi olla tila esimerkiksi käräjäsali, jossa kuva- ja äänitallennetta voitaisiin katsoa. Erillistä tilaa, joka soveltuisi kuva- ja äänitallenteiden katsomiseen, ei tällä hetkellä käräjäoikeudella ole vaan sellainen tulisi rakentaa. Käräjäoikeuden istuntosalien käyttäminen tallenteiden katselutarkoitukseen ei ole tarkoituksenmukaista. Istuntosalit ovat täysimääräisesti käytössä eikä istuntosaleihin turvallisuussyistä voida päästää käräjäoikeuden ulkopuolisia henkilöitä ilman valvontaa. Valvonnan toteuttamiseksi käräjäoikeudella ei ole henkilöstöresursseja.

Kuten muut lausunnonantajat ovat todenneet myöskään turvatarkastusten järjestäminen ei ole erityisesti perusoikeusnäkökulmasta ongelmaton.

Oikeudenkäymiskaari 22 luku

Oikeudenkäymiskaaren 22 lukua koskevan ehdotuksen mukaan kuva- ja äänitallenne tehtäisiin suullisen todistelun vastaanottamisesta lukuun ottamatta katselmuksia. Maa oikeusasioiden käsittelyn erityispiirteet tulisi kuitenkin ottaa huomioon. On tavanomaista, että todistajien kertomusten vastaanottaminen tapahtuu katselmuksen yhteydessä maastossa, joten kuva- ja äänitallenteen laatiminen ei ole mahdollista, äänitallenteen laatiminen kylläkin.

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 5 luku 13 §

Käräjäoikeus ei pidä ehdotettua muutosta, jonka mukaan pääkäsittelyn aloittamista koskeva määräaika pitenee kahdesta viikosta kolmeen viikkoon silloin, kun rikosasiassa toimitetaan valmisteluistunto, toimivana. Käräjäoikeus pitää ehdotettua määräaikaa liian lyhyenä.

Muita huomiota

Mikäli uudistus toteutetaan, tallennukseen liittyvät laitteet ja ohjelmistot tulisi olla toimintavarmoja, yksinkertaisia ja helppoja. Myöskään laitteiden käyttö ei voi kuulua puheenjohtajalle missään vaiheessa; ne eivät saa mitenkään häiritä tai kuormittaa sitä, joka tekee omaa oikeudellista työtään asiaa ratkaisevana riippumattomana tuomarina / notaarina käräjäoikeudessa. Uudistus lisää muutenkin tuomareiden ja notaareiden työmäärää, mitä ei ole mietinnössä otettu lainkaan huomioon.

Koska oikeudenkäyntien painopistettä ollaan uudistuksella siirtämässä entistä enemmän käräjäoikeuksille, on käräjäoikeuksille myös turvattava riittävät resurssit uusien tehtävien hoitamiseen. Resurssien kohdentaminen ja niiden riittävyys aiheuttavat jo ilman uudistustakin käräjäoikeudessa huolta.

Kysymys on myös uudistuksesta, jonka henkilöstövaikutuksia ei pystytä ennakolta riittävästi arvioimaan oli kysymyksessä tuomarin, käräjänotaarin tai kärjäsihteerin työ. Uudistuksen onnistuminen edellyttää myös riittävän laadukkaita laitteistoja ja sen huomioimista, että etäyhteydellä istuntoihin osallistuminen on yleistynyt merkittävästi. Edellä mainitut seikat puoltavat sitä, että ennen valtakunnallista käyttöönottoa sen pilotoinnin mahdollisuus tulisi selvittää.

Uudistuksesta saavutettaviin hyötyihin nähden siitä aiheutuvat kustannukset muodostuvan liian korkeiksi. Näin ollen jatkovalmistelussa myös muita mahdollisia vaihtoehtoja mietinnössä todettujen tavoitteiden saavuttamiseksi tulisi perusteellisesti selvittää.

Virtanen Marja
Etelä-Savon käräjäoikeus